بەناوی خوای بەخشندە و میهرەبان

هەرێمی كوردستانی عێراق
سەرۆكایەتی هەرێم
سەرۆك

بەناوی گەلەوە
بڕیار
ژمارە (٦) ساڵی ٢٠١٠

بەپێی ئەو دەسەلاَتەی لەبڕگەی (١)ی ماددەی (١٠)ی یاسای سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان – عێراق ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەمواركراو پێمان دراوە و ، بە پاڵپشتی ئەو یاساكارییەی پەرلەمانی كوردستان – عێراق كردویەتی لە دانیشتنی ژمارە (١٨) لە ٢٠١٠/٦/٢٣ بڕیارماندا بەدەركردنی :

یاسای ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠١٠
یاسای وەزارەتی كشتوكاڵ و سەرچاوەكانی ئاو لە هەرێمی كوردستان – عێراق

بەشی یەكەم
پێناسە و ئامانجەكان

ماددەی یەكەم :

مەبەست لەم زاراوانەی خوارەوە ، لەم یاسایەدا ، ماناكانی بەرامبەریانە :

یەكەم : هەرێم : هەرێمی كوردستان – عیراق .

دووەم : وەزارەت : وەزارەتی كشتوكاڵ و سەرچاوەكانی ئاوی هەرێم .

سێیەم : وەزیر : وەزیری كشتوكاڵ و سەرچاوەكانی ئاوی هەرێم .

ماددەی دووەم :

وەزارەت بۆ جێبەجێ كردن و وەدیهێنانی ئەم ئامانجانەی خوارەوە هەوڵ دەدات :

یەكـــەم : دانـانی سـتراتیجیەت و سیاسـەت و پـلان بـۆ پەرەپێـدان و گەشـەپێدانی وەبـەرهێنانی كـەرتی كـشتوكاڵی (رووەكـی و ئـاژەڵی) بـۆ سەرچـاوەكانی ئـاوی (سـەر زەوی و ژێـر زەوی) لـە هــەرێم بـۆ وەدیهێنــانی باشـترین بە كارهێنانی (الاستخدام الامثـل) سـامانی ئـاو و، جێبـەجێ كردنـی پلانـی سـتراتیژی پێـنج سـاڵەی كـەرتی كـشتوكاڵ لە پێناو كیفایەتی خۆیی لە مەوادی خۆراكی هەرێم لە بەروبوومە كشتوكاڵیەكاندا .

دووەم : ئامادە كردنی لێكۆڵینەوەی سوودی هونەری و ئابووریی بۆ ئەو پرۆژانەی كە سەر بە وەزارەتن و ، ئەنجامدانی لێكۆڵینەوەی تایبەتی ، لەوانەش : لێكۆڵینەوەی رووپێوكردنی خاك و ، ئامادەكردنی نەخشەی بەروبوومی كشتوكاڵ و ، ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی و ، دانانی نەخشەی ئەندازەییەكان و ، ئامادەكردنی بەرنامەی گەشە پێدان و ، كاركردن لەسەر سەرپەرشتی كردن و بەدواداچوونی جێبەجێكری پرۆژەكانی وەزارەت بەپێی پلانە بڕیار لەسەر دراوەكان .

سێیەم : دامەزراندنی پرۆژە ستراتیژییەكان لەوانەش ، دامەزراندنی بەنداو و پرۆژەی ئاودێری ، پرۆژەكانی پاراستنی سامانی ئاوی سەر زەوی و ژێر زەوییە بە كارهێنانی ئامێری تازە بابەت .

چوارەم : كاركردن بۆ رێكخستنەوەی ژێر خانی كەرتی كشتوكاڵ ، بە جۆرێك ، كە گەشە پێدانی بەروبوومی كشتوكاڵی بەهەردوو بەشەكەیەوە رووەكی و ئاژەڵی گەشە پێبدات .

پێنجەم : دانانی پلانی تایبەتی بۆ نەهێشتنی مەترسییەكان لافاو و ، كۆنترۆڵكردنی سێلاو (السيول) و، بەرێوەبردنی ئاوەرێژەی (حەوزی) رووبارەكان و ، رێكخستنی دابەشكردنی ئاو و ، رووبەرووبوونەوەی وشكە ساڵی و چارەسەركردنی ئاسەوارەكانی لەسەر سەرچاوەكانی ئاو .

شەشەم : بنیادنانی تاقیگەو ، وێستگەی تاقیكردنەوە و ، گەشە پێدانی بنكەكانی توێژینەوەی كشتوكاڵی و ، ئەنجامدانی تاقیكردنەوەی زانستی بەهاوكاری لەگەڵ زانكۆكان و ، كاركردن بۆ گشتاندنی ئەنجامی توێژینەوەكان و گەیاندنیان بە جوتیاران لە رێگەی دامودەزگاكانی رێنماییكردنی كشتوكاڵییەوە ، بەمەبەستی پەرەپێدانی چەندایەتی و چۆنایەتیی بەرهەم .

حەوتـــــەم : پێـــشنیار كـــردن و توێژینـــەوە لـــەو ئامرازانـــەی كـــە دەبنـــە هـــۆی زامـــن كردنـــی بـــەكارهێنانی زەوی وزاری كـــشتوكاڵی و كـــاركردن بـــۆ وەبـــەرهێنانی و پاراســـتنی و چارەســـەركردنی جـــۆری ئـــاو و پەرەپێـــدان و چـــاككردنی دامـــەزراوەكانی ئـــاودێری و خـــاك لـــە رێگـــای جـــەخت كـــردن لەســـەر جێبـــەجێ كردنـــی یاســـاكانی كشتوكاڵی و ئاو و ژینگە بە جۆرێك كە لەگەڵ پێوەرە نێودەوڵەتییەكاندا بگونجێت .

هەشتەم : جێبەجێ كردنی ئەو یاسایانەی كە تایبەتن بە چەسپاندنی مافی دەستكاری كردن لە زەوی و زاری كشتوكاڵی جوتیاران و یەكلاكردنەوەی ئەو زەوییانەی كە یەكلاكردنەوەیان تەواو نەبووە یان بڕیارەكانی چەسپاندنی مافی زەوی تیایاندا بەپێی یاسای چاكسازی كشتوكاڵی پلەی كۆتایی وەرنەگرتووە .

نۆیەم : هەنگاونان بەرەو پێكهێنانی یەكەی گەورەی بەرهەمی كشتوكاڵ و، هاندانی یەكە بچووكەكان بە تێكەڵكردنی و یەكتر تەواو كردن (التكامل) .

دەیەم : کارکردن لەسەر هاندان و ڕێکخستنی وەبەرهێنان لە کەرتی کشتوکاڵ بە هەردوو بەشەکەیەوە رووەکی و ئاژەڵی و کەرتی ئاو و پێشکەش کردنی ئاسانکاری پێویست بۆیان تا بەشداری لە گەشەکردنی کشتوکاڵی هەرێمدا بکەن .

یازدەم : کارکردن بۆ بووژاندنەوە و گەشە پێدان و پەرەپێدانی پرۆژەکانی سامانی ئاژەڵ و پاشکۆکانی لە هەرێمدا و پەیڕەوکردنی شێوازی زانستی بۆ پاراستنی ئەم سامانە لە نەخۆشی و زیادکردنی بەرهەم و چاککردنی جۆرەکانی .

دوازدەم : کارکردنی بەردەوام و ، دانانی پلانی زانستی بۆ بەرەنگار بوونەوەی پەتا و نەخۆشی و درم ، لەگەڵ فەراهەمکردنی ئەو ڕێگایانەی کە زامنی پاراستنی دەکەن و، ڕێگا لە بڵاوبوونەوەیان دەگرن .

سێزدەم: بایەخدان بە رەز و دارستان (سروشتی و دەستکرد) و لەوەرگاکان و پاراستنیان ، چونکە سامانی نەتەوەیی و نیشتمانین و پیشتیوانی کردن لە شوێنە پارێزراوە سروشتییەکان .

چواردەم : گەشەپێدانی دەرامەتی مرۆیی و ، پێشکەش کردنی خزمەتی ڕێنماییکردن و، تێگەیاندنی جوتیار و رەزەوانان دەربارەی باشترین بەکارهێنانی سامانی ئاوی و، بنەماکانی بەرهەمهێنانی کشتوکاڵی و ، پشت بەستن بە تەکنۆلۆجیا و پێداویستە هاوچەرخەکانی کشتوکاڵ ، بە جۆرێك کە خزمەتی کەرتی کشتوکاڵ لە هەرێمدا بکات .

پازدەم: پشت بەستن بە سیاسەتی تایبەت بە بەرێوەبردنی تەواو کاری سامانە ئاوییەکان و توندکردنەوەی یاساکان و دەربەست کردنی ئەو کەرتانەی بەکاری دەهێنن بە جێبەجێ کردنی لە پێناو پاراستنی سامانی ئاوی لە هەرێمدا و کارکردن بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان یا دامودەزگا حکومیەکانی دیکە و ، هەروەها ئەو ڕێکخراوە حکومییانەی کەسەر بە نەتەوە یەکگرتووەکانن لە پێناو پەرە پێدانی کەرتی کشتوکاڵی و سامانی ئاوی و ، ئاگادار بوون لەو رۆڵە زیندووەی کە لە وەرگرتنی بریارە خۆجیەتی و نیشتمانی و هەرێمی و نێودەوڵەتی سامانە ئاویەکان و راسپادەکانیدا دەیگێڕێ .

شازدەم: هاندانی جووتیاران بۆ دامەزراندنی کۆمەڵەی هەرەوەزی کشتوکاڵی پسپۆر بۆ کەرتی تایبەت و بەشداریکردنی لە پێناو دروست کردنی یەکەی بەرهەمهێنانی گەورەدا.

حەڤدەم : هاندانی پیشەسازی خۆراك بە ڕێگای زامن کراو و دابین کردنی کەرەستەی خاوی کشتوکاڵی بۆ پیشەسازی .

هەژدەم: گرینگیدان بە سامانی ماسیی و پەروەردەکردنی مێش هەنگ .

نۆزدەم: پاراستنی بەروبوومی کشتوکاڵی ناوخۆ و ، دانانی سیاسەتی بازاڕکاری و هەلگرتن (التخزينيه) و ، بەشداریکردن لە دانانی نرخ لەسەر بەروبوومەکانی کشتوکاڵ .

بەشی دووەم

پێکهاتەکانی وەزارەت

ماددەی سێیەم :

یەکـــەم : وەزیـر بەرپرسـی بـالآی وەزارەتەکەیـە و ، بەرپرسـە لـە کارەکـانی و ئاراسـتەکردنی سیاسـەتەکەی و سەرپەرشـتی و چـاودێری کردنـی و، لـەوەوە و بـە سەرپەرشـتی ئـەو هـەموو بڕیـار و فـەرمان و ڕێنماییـەك کـە پەیوەنـدی بـە ئـەرکی وەزارەت و پێکهاتـە و دەسـەلأتەکانی و کاروبـارە هونـەری و دارایـی و کـارگێری و ڕێکخستنەوە هـەبێ ، بـەپێی حوکمـەکانی یاسا دەردەچێت و ، بەرامبـەر ئەنجومـەنی وەزیـران بەرپرسـە ، چـونکە خۆیـشی ئەنـدامێکی هاوکـارە تیایـدا و بـۆی هەیـە هەنـدێ لـە دەسـەلأتەکانی بەهـەر دوو بریکـاری وەزارەت یا بەڕێوەبەر گشتییەکان یان کێ لە وەزارەت بە گونجاو دەزانێ بدات .

دووەم : هەر دوو بریکاری وەزارەت

أ- بریکاری وەزارەت بۆ کاروباری کشتوکاڵی :

هاوکاری وەزیر دەکات بۆ جێبەجێ کردنی سیاسەتی و سەرپەرشتی ئەو کاروبارانە دەکات کە بەکشتوکاڵەوە تایبەتن و ئەو ئەرکانەش ئەنجام دەدات کە وەزیر لە بەڕێوەبردنی کاروباری وەزارەتدا پێی دەسپێری ، بە مەرجێ بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆی هەبێ و بە ئەزموون و پسپۆڕ بێ

ب-بریکاری وەزارەت بۆ کاروباری سەرچاوەکانی ئاو :

هاوکـاری وەزیـر دەکـات لـە ئاراسـتەکردنی وەزارەت و سەرپەرشـتی ئـەو کاروبارانـە دەکـات کـە بەکاروباری سەرچاوەکانی ئاوەوە تایبەتن و ، ئەو ئەرکانەش ئەنجام دەدات کە وەزیر لە بەڕێوەبردنی کاروباری وەزارەتدا پێی دەسپێرێ ، بە مەرجێ بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆی هەبێ و ، بە ئەزموون و پسپۆڕ بێ .

سـێیەم : نووسـینگەی وەزیـر : فەرمانبـەرێك بـە پلـەی بەڕێوەبـەر سـەرۆکایەتی دەکـات و بـەڕێوەی دەبـات کـە بڕوانامـەی سـەرەتایی زانکـۆی بـە دەسـت هێنـا بێـت و بـە ئـەزموون و پـسپۆڕ بـێ و ژمارەیـەکیش فەرمانبـەر هاوکاری دەکەن .

چـوارەم : نووسـینگەی بریکـارانی وەزارت : هـەر نووسـینگەیەك فەرمانبـەرێك بـە پلـەی بەڕێوەبـەر بـەڕێوەی دەبـات کە بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆی بەدەست هێنابێ و ژمارەکیش فەرمانبەر هاوکاری دەکەن .

پێنجـەم : ڕاوێـژکاران : ژمارەیـان لـە چـوار تێپـەڕ ناکـات و دەبـێ هـەڵگری بڕوانامـەی سـەرەتایی زانکـۆ بـن و هەریەکەشیان لە یەکێك لە پسپۆڕایەتی و کاروبارە سەرەکییەکانی وەزارەتدا شارەزایی و کارکردنی هەبێ .

شەشـەم : بەڕێوەبەرایەتییـە گـشتییەکان : وەزارەت لـەم بەڕێوەبەرایەتییـە گـشتییانەی خـوارەوە پێـك دێـت و هـەر یـەکیان بەڕێوەبـەرێکی گـشتی سـەرۆکایەتی دەکـات کـە بڕوانامـە سـەرەتایی زانکـۆی بەدەسـت هێنـابێ و بە ئەزموون و پسپۆر بێت :

١- بەڕێوەبەرایەتی گشتی دیوان : تایبەت دەبێ بە کاروباری کارگێری ودارایی لـە دیـوانی وەزارەت و سەرپەرشـتی پێکهاتەکانی وەزارەت دەکات و لە چوار چێوەی پسپۆڕایەتییە کەیدا بەدواداچونی ئیش کارەکانی دەکات

٢– بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەنداو و گۆماو ئاو: تایبەت دەبێ بە ئامادە کردنی پێداویستی بەنداوی گەورە و بچووکەکان وجێبەجێ و سەرپەرشتیان دەکات و وەگەڕیان دەخات و دامەزراوەکانی دەپارێزێ و ڕێکی دەخات و ئاو کۆدەکاتەوەو بەری دەدات .

٣– بەڕێوەبەرایەتی گشتی زەوی و زاری کشتوکاڵی: تایبەتە بەجێبەجێ کردنی یاسا بەرکارەکانی زەوی زار لە هەرێمدا و ، ڕێکخستن و فەراهەم کردنی زەوی و زار بۆ وەبەرهێنان و پرۆژە کشتوکاڵییەکان .

٤– بەڕێوەبەرایەتییە گشتییە کانی کشتوکاڵ لە پارێزگاکانی هەرێم و ئیدارەی تایبەتی گەرمیان : سەرپەرشتی جێبەجێ کردنی پرۆژە کشتوکاڵییەکانی پارێزگاکە دەکات و بەڕێوەبەرایەتی و لقەکانی کشتوکاڵی پێوە دەلکێ لە سنووری هەرێکێکیاندا .

٥– بەڕێوەبەرایەتی گشتی پلاندانان وبەدواداچون : تایبەت دەبێ بەدانانی پلانی ئاسایی و ستراتیژی وەبەرهێنان و، نەخشەش بۆ پرۆژە ئەندازەییەکان ئامادە دەکات و بەدواداچوونی جێبەجێ کردنی پلانەکان دەکات و کار بۆ کۆنترۆلکردنی ئامار و هێزی کار و سیستەمەکانی زانیاری دەکات وسەرپەرشتی و بەدواداچوونی ئەرکی بەڕێوەبەرایەتی خزمەتە کشتوکاڵییەکانی وەزارەت و پارێزگاکاندا دەکات .

٦– بەڕێوەبەرایەتی گشتی تۆژینەوە و ڕێنمایی کشتوکاڵی: ئەرکی ئەنجامدانی تۆژینەوەی کشتوکاڵی و ئاو و ڕێنمایی جوتیاران و گواستنەوەی ئەنجامی توێژینەوەکان بۆ کێڵگەی جوتیاران لە ئەستۆ دەگرێت .

٧– بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕەز و دارستان و لەوەرگا: تایبەت دەبێ بە کاروباری دارستانە سروشتی و دەست کرد و ڕەز و لەوەرگاکان .

٨– بەڕێوبەرایەتی گشتی سامانی ئاژەڵ و بەیتاڵی : تایبەت دەبێت بە سامانی ئاژەڵ و پەلەوەر و ماسی و پزیشکی بەیتاڵی .

٩– بەڕێوبەرایەتی گشتی سەرچاوە ئاویەکان : تایبەت دەبێ بەسەرپەرشتی جێبەجێ کردنی پرۆژەکانی ئاوی سەر زەوی و ژێژ زەوی لەوانەش پرۆژەکانی ئاودێری و هەڵسەنگاندنی کۆگا ئاوییەکانی ژێر زەوی و لێدانی بیر و دابین کردنی ئاو بۆ مەبەستە جۆر بەجۆرەکان .

١٠– ئەنجوومەنی ڕاوێژکاری وەزارەت کە لەمانە پێك دێت :

أ– وەزیر

ب– هەر دوو بریکاری وەزارەت

ج– ڕاوێژکارانی وەزارەت

د– بەڕێوەبەر گشتییەکانی وەزارەت

هـ– سەرۆکی یەکێتی جوتیاران لە هەرێم

و– وەزیر بۆی هەیە نوێنەری وەزارەتەکانی دیکەی پەیوەندیدار یا شارەزایان لە دەرەوەی وەزارەت لە کاتی پێویستدا میوانداری بکات ، بێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێ .

ماددەی چوارەم :

وەزیر بۆی هەیە گرێبەست لەگەڵ كەسانی ئاسایی و مەعنەوی بە ئـەزموون و پـسپۆر لـە نـاوەوەی هـەرێم یـا دەرەوەی مـۆر بكـات بـۆ ئـەوەی بـەو ئەركانـە هەڵبـستێ كـە پێیـان دەسـپێردرێ و بـۆ ئـەو ماوەیـەی كـە بـە گونجـاوی دەزانـێ پاش وەرگرتنـی رەزامەنـدی ئەنجومـەنی وەزیـران و مـاف و ئەركەكانیـشیان بـەپێی یاسـا و رێنماییـە كـار پێكراوەكـان لەلایەن وەزیرەوە دەست نیشان دەكرێ .

بەشی سێیەم
حوكمە گشتی و كۆتاییەكان

ماددەی پێنجەم :

یەكەم : ئەركی پێكهاتە و بەشەكانی وەزارەت بە پێڕەو دیار دەكرێن .

دووەم : وەزیـر بـۆی هەیـە هـەر بەرێوەبەرایەتییـەك یـان لقێـك یـان بەشـێك یـان هۆبەیـەك یـان یەكەیـەك لـە چوارچـێوەی پێكهاتـەكانی وەزارەت بـەپێی پێویـستییەكانی كـارو لـە كـاتی پێویـستیدا بكاتـەوە یـان تێكـەڵ بكات یان هەڵبوەشێنێتەوە.

سێیەم : وەزیر بۆی هەیە رێنمایی پێویست بۆ ئاسانكردنی جێبەجێ كردنی حوكمەكانی ئەم یاسایە دەربچوێنێت .

ماددەی شەشەم :

وەزارەتـی كـشتوكاڵ و سەرچـاوەكانی ئـاو جێـی هـەر دوو وەزارەتـی كـشتوكاڵ و وەزارەتـی سەرچـاوەكانی ئـاو دەگرێتـەوە لـە هـەر شـوێنێك لـە یاسـاو پێڕەوەكارپێكراوەكانـدا هاتبێـت كـە بـە كـشتوكاڵ و سەرچـاوەكانی ئـاوەوە تایبەت بن .

ماددەی حەوتەم :

یەكەم : هەر دوو یاسـای وەزارەتـی كـشتوكاڵ ژمـارە(١) ی سـاڵی ٢٠٠٧ و وەزارەتـی سەرچـاوەكانی ئـاو ژمـارە(٩) ی ساڵی ٢٠٠٦ هەڵدەوەشێنەوە .

دووەم : هەموو ماف و پابەندی و كەل و پەل و میلاكاتی هەردوو وەزارەتی كشتوكاڵ و سەرچاوەكانی ئاو بۆ وەزارەت دەگەرێتەوە .

ماددەی هەشتەم :

كار بەهیچ دەقێكی یاسایی یان بڕیارێك ناكرێ پێچەوانەی حوكمەكانی ئەم یاسایە بێت .

ماددەی نۆیەم :

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران ولایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن .

ماددەی دەیەم :

ئەم یاسایە لە رۆژی بلاَوکردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) دا جێبەجێ دەکرێت .

مسعود بارزانی
سەرۆکی هەرێمی کوردستان - عێراق

هەولێر
٨/ تەمموزی /٢٠١٠ی زایینی
١٧/ پوشپەڕ / ٢٧١٠ی کوردی
٢٦/ رجب / ١٤٣١ی کۆچی

هۆیە پێویستەکانی دەرچوواندنی

لەبەر ئەوەی کە هەرێمی کوردستان – عیراق ، هەرێمیکی کشتوکاڵییە و ، لە سەرچاوەکانی ئاو دا دەوڵەمەندە و ، لەبەر گرنگیی ئاویش لە زۆربەی بوارەکانی ژیان و، لەبەر ئەوەش کە رۆڵێکی گەورەی لە گەشەپێدانی ئابووریدا هەیە و ، بەو مەبەستەش کە بەروبوومی کشتوکاڵ پەرەبسێنێ و چاکتر بکرێت و ، چارەسەری تەواو بۆ ئەو کۆسپانە بدۆزێتەوە کە ریگا لە چاکتر بەکارهێنانی سەرچاوەکانی توانستی سروشتی وماددی و بەشەری سەرچاوەکانی ئاو لە هەرێمدا دەگرن و، بەمەستی رەخساندنی کەش و هەوای لەبار بۆ بنیادنانەوەی ژێرخانی هەردوو کەرتی کشتوکاڵی و ئاو و، وەدیهێنانی خۆکیفایەتی (الاكتفاء الذاتي) لە سەبەتەی خۆراك و ، دابینکردنی ئاسایشی خۆراك و ئاو و ، بووژاندنەوەی دێهات و گوندەکان و، لەبەر ئەوەش کە وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی سەرچاوەکانی ئاو کران بەیەك وەزارەت بەناوی (وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو) و ، لە بەر ئەو گۆڕانکارییانەش کە لە پێکهاتەکەیدا روویان دا ، ئەم یاسایە دانرا.